

Numedalslågen

Endring av manøvreringsreglement ved opphør av fløtingen.

Av Oddvar Fossheim

Oddvar Fossheim er sjefingeniør i Vassdragsdirektoratet.

Innlegg holdt på møte i Norsk Vannforening 7. februar 1983.

Statskraftverkene (S) og Numedalslågens brukseierforening (Nb) inngikk høsten 1979 avtale med Numedalslågens Fellesfløtingsforening (NF) om nedlegging av fløtingen i Numedalslågen i en 10-års periode med virkning fra 1.1. 1980. Til grunn for dette lå en samtidig avtale med Lågendalen Skogeierforening om tømmertransporten i Numedal og Lågendalen. Denne avtalen forplikter kraftverkene til å bekoste avløsningsveier langs Numedalslågen for et beløp av inntil *kr. 1.500.000*. I tillegg til dette skal betales *kr. 330.000* årlig for transport i reguleringsområdet, og beløpet skal indeksreguleres etter nærmere bestemmelser. Som delaktighet i utgifter fellesfløtingen får til nedrigging av fløtingsinnretninger, betaler kraftverkene et engangsbeløp på *kr. 650.000*.

Kapitalisert etter dagens høye rente kommer en anslagsvis opp i et engangsbeløp på 5,5—6 mill. kr. Det var således relativt betydelige erstatningsbeløp som ville bli å utbetale, og kraftverkene regnet med å oppnå reduksjon i sommervassføringen og større frihet i kraftverksdriften, noe som ble forventet å ville

medføre en meget stor fordel på kraftsiden.

Etter fløtingsavtalen av 1971 ble minstevassføringen satt til 100 m³/sek ved utløpet av Norefjorden (Skagoset) når fløting pågikk ovenfor Kongsberg og til minst 80 m³/sek. målt ved Kongsberg når fløting pågikk mellom Kongsberg og Larvik. Dersom tilsiget var mindre enn de nevnte vassføringer, kunne fløtingen kreves forskjøvet til en tid da tilløpet muligjorde de fastsatte vassføringer.

Ut fra tidligere skjønnsforutsetninger tok kraftverkseierne det standpunkt at en minstevassføring på 60 m³/sek. ved Kongsberg skulle være tilstrekkelig til å erstatte fløtingsvatnet i Numedalslågen med forbehold om å slippe naturlig tilsig dersom dette var mindre enn 60 m³/sek. Den normale fløtingsperiode varte fra ca. 25. mai til ca. 15. august.

Straks fløtingsavtalen ble kjent ble det fra distriktshold reagert på en senking av vassføringen i Lågen særlig ut fra frykt for skade på laksefisket og frykt for en forverret forurensningssituasjon. Overfor Vassdragsdirektoratet kom reaksjonen til uttrykk gjennom vedtak i Lardal, Hedrum og Larvik kommuner og gjennom henvendelse og protest fra Lågenkomitéen av 1978. Dette er en komité sammensatt av 10 foreninger i Vestfold og Buskerud med et samlet medlemstall på ca. 6000

Vassdragsdirektoratet hevdet overfor kraftverkseierne at en magasinerings av fløtingsvatnet var undergitt konsesjonsplikt i henhold til reguleringslovens § 19, pkt. 2 og begrunnet standpunktet med at fløtingsvatnet i alle år etter at reguleringen ble satt i verk hadde hatt en meget stor betydning for de almene interesser som var knyttet til vassdraget. Direktoratet tilrådte derfor overfor Statskraftverkene at det ble sendt inn søknad etter reguleringsloven om konsesjon. En la til grunn at en slik søknad skulle gi de opplysninger om skader og ulemper og fordeler som loven forlanger for konsesjons-søknader.

Det ble allerede da opplyst at Vassdragsdirektoratet ville søke å opprette en prosjektgruppe — Rådgivende utvalg — med representanter for distriktet for å gi råd om videre utredning av skadene. En forutsatte at kraftverkseierne forberedte søknaden i utgangspunktet som en ren teknisk analyse over avgitt fløtingsvatn og energigevinst ved magasinerings av dette. Søknaden ville så bli sendt de berørte fylker, kommuner og andre høringsinstanser som vanligvis kommer inn ved behandling av konsesjonssøknader, med ettersendelse av de utredninger som prosjektgruppen ville framskaffe.

Statskraftverkene framla deretter den 1. februar 1980 forslag til fastsettelse av minstevassføring i samsvar med kraftverkseiernes tidligere standpunkt: a) 60 m³/sek. ved Kongsberg i tiden 25. mai — 15. august, begrenset til naturlig tilsig, b) adgang til magasinerings av alt vatn utenom det angitte tidsintervall.

Etter at framlegget var blitt supplert med en vurdering over avgitt fløtingsvatn for perioden 1967—79, ble framlegget sendt distriktet til uttalelse den 29. mai 1980.

Tanken om det Rådgivende utvalg hadde for Vassdragsdirektoratets vedkommende utspring i et generelt ønske om å bringe det berørte distrikt inn i arbeidet med å avgjøre hvilke utredninger som måtte anses tilstrekkelige og nødvendige for avgjørelsen av en konsesjonssøknad. Som vel kjent har dette vært et stort diskusjonstema ved konsesjonssøknader i de senere år.

En ønsket at et slikt utvalg skulle fungere som rådgiver for Vassdragsdirektoratet i arbeidet med å innhente sakkyndige utredninger som nevnt i vassdragsreguleringslovens § 6, pkt. 2, 2. ledd. I denne bestemmelse er nevnt at det kan være aktuelt i den enkelte sak å få uttalelser fra sakkyndige for fiskeri, fløtting, skogbruk og jordbruk og fra andre sakkyndige når betydelig skade på disse områder kunne ventes å oppstå.

Direktoratet fikk tilslutning til oppnevning av et slikt utvalg både fra Olje- og energidepartementet (OED) og fra Miljøverndepartementet (MD). MD ville imidlertid se utvalget som et enkelttilfelle. Det ble forutsatt å være rådgivende både overfor Vassdragsdirektoratet, Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk og overfor Statens forurensningstilsyn.

Utvalget ble deretter i desember 1980 opprette samtidig som en innstilte høringsrunden for saken. En ville først ta opp igjen denne etter at nye utredninger etter utvalgets ønske var framskaffet.

Utvalget fikk følgende sammensetning:
Fylkesingeniør Kjell Johnsen, Buskerud
Næringssjef Oluf Arntzen, Vestfold
Forsøksleder Tor B. Gunnerød,
Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk, Reguleringsundersøkelsene

Gårdbruker Anders Gjone, Lågen-
komiteén av 78

Førstekonsulent Viggo Kismul,
Statens forurensningstilsyn

Overingeniør Øystein Eitran, Nb

Vassdragsdirektør Hans Sperstad,
NVE, Vassdragsdir.

Sjefingeniør Oddvar Fossheim, NVE,
Vassdragsdir.

Fra Vestfold fylke har førstekonsulent Richard Fossum møtt i utvalgets siste møte som varamann for Arntzen, mens fagsjef Åge Hjelm-Hansen, NVE har møtt i stedet for Sperstad.

Grunnlaget for å ta opp saken var som nevnt at Vassdragsdirektoratet hevdet konsesjonsplikt for magasinerings av fløtingsvatnet. Kraftverkseierne avviste imidlertid dette, og Vassdragsdirektoratet så seg nødt til å bringe spørsmålet inn for OED til avgjørelse (reguleringsloven § 4).

Departementets avgjørelse går kort ut på at en ser det som viktig å sikre en slik minstevassføring i Numedalslågen at laksebestanden og de øvrige brukerinteresser sikres. Departementet uttrykte at konsjonæren ikke ubetinget kan inngå avtaler med berørte rettighetshavere om disponering av alt vatn til kraftproduksjon. Imidlertid fant departementet det mest hensiktsmessig at ny minstevassføring ble bestemt gjennom fastsettelse av nytt manøvreringsreglement etter reguleringslovens § 12, pkt. 12. Nødvendig hjemmel for endring av reglementet følger etter Departementets mening av alminnelig forvaltningsrettslige prinsipper om forvaltningens omgjøringssadgang av tidligere gitte konsesjoner når tungtveien- de almene hensyn taler for slik omgjøring. Departementet pekte her på faguttalelser bl.a. fra Fiskerikonsulenten i Øst-Norge

og fra Larvik laksestyre som advarte mot en så lav vassføring som forslaget gikk ut på. Dessuten ble framholdt at konsesjonene for Asker og Bærum Kraftselskap til utbygging av Vrenga — Gjuva og Uvdal inneholdt konsesjonsbestemmelser om adgang til endring av manøvreringsreglementet dersom reglementet ville medføre skadelige virkninger av omfang for almene interesser. Departementet fant det naturlig at spørsmålet om ny minstevassføring ble behandlet etter de samme regler som gjelder for konsesjonssøknader så langt de passer. Nytt reglement skal gjelde fram til utløpet av fløtingsavtalen og regelverket forlenges fram til 3. oktober 1994 dersom fløtingsavtalen senere gjøres gjeldende fram til dette tidspunkt.

Sluttlig bestemte Departementet i samsvaret med innstilling fra Hovedstyret for NVE at kraftverkseierne skal opprettholde vassføringen i Numedalslågen i henhold til fløtingsavtalen inntil standpunkt er tatt om nytt manøvreringsreglement. Fløting forutsettes ved dette å foregå i tiden 25. mai til 15. august, og 1. juli er satt som passeringstidspunkt forbi Kongsberg.

Dermed var det videre arbeidsgrunnlag klart, og saken måtte nå fremmes uten unødig opphold.

Utvalget har hatt tre møter i alt: 12. mars og 18. mai 1981 og 15. desember 1982.

Det ble allerede på første møte enighet om at de tre interesser: kraftproduksjon, laksefiske og elva som resipient for forurenset avløpsvatn ville være avgjørende og som det måtte skaffes utredninger over fra faglig kompetent hold. Utvalget grunnet sine vurderinger også på de uttalelser fra distriktet som allerede da forelå i saken.

I neste møte fulgte utvalget opp med å godkjenne et opplegg fra Gunnerød om undersøkelser for å skaffe i hovedtrekk mere klarhet i vassføringens betydning for lakseoppgangen og for laksefisket. Reguleringsundersøkelsene i DVE påtok seg å organisere og gjennomføre undersøkelsene med umiddelbar start på disse. Det ble forutsatt kontakt med lokal-kjente og med NIVA.

Det var således ikke opplegg til en fiskenibiologisk undersøkelse utvalget foreskrev, men en undersøkelse basert på erfaringsdata samarbeidet med generell fagkunnskap.

Fra forurensningssiden ble ikke forlangt ytterligere feltarbeide, men at NIVA gjorde et framlegg ut fra det materiale som forelå.

Ytterligere beregninger over konsekvensene for kraftproduksjonen ved forskjellige minstevassføringer ble det pålagt kraftverkseierne å framlegge.

De budsjetterte kostnader på kr. 280.000 og kr. 50.000 for henholdsvis fiskeri- og resipientundersøkelsen ble forelagt kraftverkseierne som vedtok å dekke dem.

Utvalget var enig om at saken måtte fremmes snarest mulig og uavhengig av den pågående vannbruksplanlegging fra fylkenes side.

Til utvalgets siste møte forelå rapportene vedr. fisk og forurensningsforhold.

Utvalget har ikke vurdert innholdet i rappportene, og medlemmene står fritt til å uttale seg om dem under høringsrunden. En har akseptert framleggene som tilstrekkelig egnet til å gi bakgrunn for fastsettelsen av endringer i manøvreingsreglementet.

Når det gjelder fiskerirapporten, vil observasjonsresultater også for 1982 som anses meget interessant p.g.a. de lave til-

sig som da var til elva, bli bearbeidet og oversendt Vassdragsdirektoratet.

Nedenfor gjengis de konklusjoner som fiskerirapporten inneholder:

a) I tiden 25. mai til 15. august holdes minst 80 m³/sek. referert Gleda vassmerke begrenset til naturlig tilsig, dog minimum 60 m³/sek.

b) I tillegg sikres følgende flommer: (i) En flom på minst 150 m³/sek. før 5. juni (ii) Fire flomtopper på minst 120 m³/sek. i løpet av perioden 6. juni til 1. august.

Når det gjelder NIVA's notat understrekes det der sterkt at målsettingen for minstevassføringen er avgjørende. Fra et rent forurensningssynspunkt har NIVA vurdert vassføringer i intervallet 30—50 m³/sek. og konkluderer med at 50 m³/sek. gir bra forhold. Det regnes med at det kan være risiko for at gyteplasser kan bli begrodd av alger til sine tider på denne vassføring, men ellers ventes de øvrige bruksinteresser i liten grad å bli sjenert på grunn av forurensninger.

Utvalget venter nå på en beregning over hva konsekvensene er på kraftproduksjonssiden ved lavvassføringer i intervallet 50—100 m³/sek. Denne utredning vil foreligge i løpet av februar. Utvalgets medlemmer vil få den oversendt og deretter vil det bli tatt standpunkt til om det er nødvendig med ytterligere et utvalgsmøte.

De tilleggsutredninger som er framskaffet, vil bli sendt distriktet med en relativt kort frist for å gi den endelige uttalelse i saken. Deretter vil kraftverksinteressene få ordet og Hovedstyrets innstilling vil følge temmelig raskt og forhåpentligvis i mai—juni.

Til slutt noen vurderinger av et par hovedpunkter i saken:

Hvilke vassmengder er det snakk om og hvilken verdistorrelse dreier det seg om på kraftsiden?

Statskraftverkene har beregnet at det i årene 1967—1979 har vært kjørt ut i middel ca. 128 mill. m³ pr. år over en midlere fløtingsperiode på 80 døgn (18,4 m³/sek.). Det foreligger ingen registrering av fløtingstapping slik at anslaget er i ettertid skjønnspreget. En har ikke oversikt over når kjøring av Noreverkene er foretatt etter behov for kraft og når de er kjørt etter behov for fløtingsvatn.

En rekonstruksjon har da gått ut på at en har vurdert en «ønsket» kjøring uten fløtingsrestriksjoner og p.g.a. den høye reguleringsprosent for Sønstevatn har en regnet alt produksjonsvatn i Uvdal I for avgitt fløtingsvatn. Fløtingsvatnet er da funnet som differens mellom foretatt og «ønsket» kjøring av Nore I tillagt produksjonsvatn i Uvdal I.

$$Q_F = Q_N \div Q_N + Q_U$$

En kan også gå ut fra den manko en har hatt i Noremagasinen ved inngangen til vintertappingsperioden i årrekken 1967—79. Denne er i middel ca. 63 mill. m³. Ut fra de beregninger som er foretatt, er det rimelig å anta at dette magasin kunne ha vært fylt dersom fløtingsrestriksjoner ikke hadde eksistert. Med en energiekvivalent på 1,418 kWh/m³ representerer dette magasin ca. 90 GWh årlig overført fra vinter til sommerkraft. Vassdragsdirektoratets Avdeling for undersøkelse av landets vasskraft setter i dag verdidifferensen mellom vinter- og sommerfastkraft til 1,50 kr. og 90 GWh/år representerer da en kapitalisert verdi på $1,50 \times 90 = 135$ mill. kr.

En har ikke foretatt den endelige vurdering av rimeligheten i oppgaven over fløtingsvatnet. Det er ved Vassdragsdi-

rektoratets Hydrologiske avdeling antydning betydelig mindre avgitt fløtingsvatn, men selv om en ut fra det går ut fra ca. 40 mill. m³ som fyllingssvikt representerer dette ca. 85 mill. kr. i kapitalisert verditap.

Omregnet til årlige verditap etter 7% kalkulasjonsrente og 40 års levetid på kraftverket tilsvarer disse angivelser 6,5 til 10 mill. kr.

Det er således meget betydelige verdier det dreier seg om på kraftsiden, og det blir interessant å se hva den kommende utredning sier om dette.

Noen ord om avholdte skjønn bør vel også sies i denne forbindelse.

Ved regulerings-skjønnene 1954—1971 er behandlet alle skader og ulemper som samtlige reguleringer har medført — også skader på fisket er medreknet. Skader på laksefisket er også bedømt ved tidligere skjønn i årene 1925—32. Dette gjaldt et tidligere reguleringsstrinn.

Det er vanskelig å se hva som detaljert er lagt vekt på i selve erstatningssummen. Det framgår imidlertid av overskjønnet av 29. januar 1971 at avgivelse av fløtingsvatn i h.t. avtalen inngår i skjønnsforutsetningene og er således en del av grunnlaget for de fiskerisakkyndiges vurderinger ved skjønnet.

Det som fra kraftverkssiden har vært hevdet er at de i h.t. de gitte konsesjoner og avtaler med fløtingsinteressene har rett til å magasinere fløtingsvatnet, mot å foreslå en lavvassføring som nevnt foran.

Konsesjonsmyndighetene har ut fra almenne interesser som antas å bli skadelidende ved dette forslaget foretatt en relativt bred vurdering av minstevassføringsspørsmålet og har nå fått kraftverksinteressenes medvirkning i dette.

Sluttkommentar

Reguleringer og kraftutbygging i Numedalslågen har en dominerende plass i vassdraget både når det gjelder rent fysiske virkninger som vassføringer/vassstander, når det gjelder eierforhold/økonomisk ansvar ved erstatningsutmåling og når det gjelder brukerverdi i form av kraftproduksjon.

Denne plass er hjemlet i særlov): i vassdragsreguleringsloven av 14. desember 1917 med senere endringer. Loven gir bestemmelse om hvorledes denne brukerinteresse på bredt grunnlag skal tilpasses øvrige interesser. Denne tilpassing må skje ved en rimelig avveining mellom skader og ulemper og fordeler. Saken illustrerer flerbruksplanlegging i praksis i et vassdrag der en stor interessent har store konsesjoner fra før, noe som er situasjonen i mange av våre vassdrag.

Ved gjennomføringen av denne sak har en hatt sparsom praksis å bygge på, og saken har for så vidt spesiell interesse. En antar at flerbruksplanlegging i et framtidig perspektiv bør ha — eller vil få — utgangspunkt i kraftkonsesjoner som løper ut og dermed må tas opp til ny behandling. En må imidlertid være oppmerksom på at et flertall av konsesjonene er gitt på ubegrenset tid. Det finnes en økonomisk grense for planleggingsfriheten, nemlig dit kraftverkene finner å kunne gå i å ta flerbrukshensyn før interessen for reguleringen opphører. Overskrides denne grensen, vil en eks-tremt sagt komme tilbake til det naturlige vassdrag, men en kan spørre om det er det beste i flerbrukssammenheng.